

การประเมินความต้องการที่จำเป็น (Needs Assessment) เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน Need Assessment for Curriculum and Instruction Development

อัญชลี สารรัตน์ (Unchalee Sanrattana)*

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ และคุณภาพในสังคมที่ไม่พึงประสงค์สะท้อนให้เห็นถึงการใช้เทคนิคหรือวิธีการจัดการศึกษาที่ไม่เหมาะสม ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นอาจพบว่ามีสาเหตุจากวิธีที่ไม่เหมาะสม แต่มาจากการไม่รู้ว่าจะต้องการจัดการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายใด จึงทำให้เกิดการใช้วิธีการ แนวทาง และทรัพยากรที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้ไม่สามารถไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการได้ ดังนั้น วิธีการและทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงาน (Methods and Means) มีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อปลายทางที่เกิดขึ้น (Ends) การแก้ปัญหาทางการศึกษาจึงต้องแก้ที่กระบวนการจัดการศึกษา ด้วยเหตุนี้ การประเมินความต้องการที่จำเป็นจึงเข้ามาเกี่ยวข้องในการวางแผนและพัฒนาการศึกษา การประเมินความต้องการที่จำเป็นมีการพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มขึ้น จากเดิมในช่วง 1930-1950 ทำการประเมินความต้องการที่จำเป็นเพื่อกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน หรือเป้าหมายการทำงาน ช่วง 1960-1970 ทำการประเมินความต้องการที่จำเป็นเพื่อการวางแผน กำหนดทิศทางการพัฒนาและกำหนดเป้าหมาย และในช่วง 1980 – ปัจจุบัน ทำการประเมินความต้องการที่จำเป็นเพื่อการวางแผนและนำไปสู่การปฏิบัติ การประเมินความต้องการที่จำเป็นจึงมีการจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จำเป็น และมีการปฏิบัติแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของ กระบวนการดำเนินงานพัฒนา

หลักสูตรและการเรียนการสอน เพื่อให้ได้สิ่งที่ปรารถนาในอุดมคติ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการเรียนการสอน การประเมินความต้องการที่จำเป็น (Needs Assessment) เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน เป็นความรู้ความสามารถที่นักพัฒนาหลักสูตรหรือผู้ที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมี เพื่อใช้ในการศึกษาให้ได้สารสนเทศสำหรับการกำหนดปรัชญา จุดหมายของหลักสูตร คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน หรือทั้งหลายทั้งปวง คือ การกำหนด End หรืออาจกล่าวในอีกลักษณะหนึ่งได้ว่าเป็นข้อความที่กำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่ชาติสังคม สถานศึกษาต้องการ ซึ่งได้มาจากการประเมินความต้องการที่จำเป็น นอกจากนี้ยังพบอีกว่า สารสนเทศที่ได้รับระหว่างการประเมินความต้องการจำเป็นสามารถใช้ในการตัดสินใจเลือกเนื้อหา หรือสาระการเรียนรู้ที่มีความสำคัญต่อผู้เรียน การประเมินความต้องการที่จำเป็นจะทำให้การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอนถูกต้อง มีน้ำหนักหรือหลักฐานที่เพียงพอในการสร้างความมั่นใจต่อการพัฒนาหลักสูตรขั้นต่อไป ทำให้การพัฒนาหลักสูตรตั้งอยู่บนหลักการของความเข้าใจ สมเหตุสมผล เชื่อถือได้ อธิบายได้โดยปลอดจากอคติไม่ใช่เป็นการลองผิดลองถูก หรือช่วยให้การลองถูกมีมากกว่าการลองผิด ประหยัดเวลาและทรัพยากร

คำสำคัญ: การประเมินความต้องการที่จำเป็น, การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

Keywords: Needs Assessment, Curriculum and Instruction Development

* รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การประเมินความต้องการที่จำเป็นตรงกับคำใน
ภาษาอังกฤษว่า Needs Assessment เฉพาะคำว่า Need

มีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันและโน้มเอียงไปในทำนอง
เดียวกันดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Need

ภาษาอังกฤษ	ภาษาไทย	ตัวอย่าง
Need	ความต้องการที่จำเป็น	การอ่านออก เขียนได้, การเป็นพลเมืองดี
Want	ความต้องการอยากเป็นเจ้าของสิ่งหนึ่ง สิ่งใด	อยากได้รถ อยากได้เสื้อผ้ายี่ห้อที่ทันสมัย
Desire	ความปรารถนา	"
Wish	ความประสงค์	"
Interest	ความสนใจซึ่งเป็นความรู้สึกหรือทัศนคติ ที่โน้มเอียงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง	สนใจกีฬา สนใจเครื่องยนต์
Demand	ความต้องการที่ได้มาโดยการเรียกร้อง หรือทวงถาม	การเรียกร้องของกลุ่มผู้ชุมนุม

นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องนำความต้องการที่จำเป็น (Needs) ที่ศึกษาได้มาพิจารณาบรรจุลงในหลักสูตรก่อน เพราะหากนำสิ่งที่เป็นความต้องการ (Want) ความปรารถนา (Desire) ความประสงค์ (Wish) และความสนใจ (Interest) มาพิจารณาบรรจุลงในหลักสูตรจะทำให้ 1) มีสิ่งที่ต้องจัดใส่ลงในหลักสูตรมากเกินไป และเป็นการระดมการเรียนการสอน 2) สิ่งที่เป็นความต้องการ ความปรารถนา ความประสงค์ และความสนใจเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืนและยั่งยืน แต่ก็อาจจะมีการพิจารณาว่า ถ้าความต้องการและความสนใจใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ (Substantial) มีผู้เรียนสนใจมากและมีเหตุผลที่สมควรถูกทำนองครองธรรม ก็สามารถนำมาพิจารณา เพราะการจัดหลักสูตรตามความสนใจและความต้องการจะช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้กับผู้เรียนได้ (Oliva, 2001 p.202) เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในสหรัฐอเมริกาจะมีรายวิชาการช่อบริการให้นักศึกษาเลือกเรียน เพราะวิชานี้อยู่ในความสนใจของผู้เรียน เป็นต้น

ในตำราด้านการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตรของ ดร.สังัด อุทรานันท์ แปลและใช้ Needs Assessment ว่าการศึกษาความต้องการจำเป็น ไม่ใช้การประเมินความต้องการจำเป็น

แต่ก็มีความหมายไปในทำนองเดียวกัน คือ กระบวนการสำหรับการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบแน่ชัดลงไปว่า ปัญหาและความต้องการอันไหนเป็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ปัญหาและความต้องการอันไหนมีความสำคัญมากกว่ากัน การศึกษาความต้องการจำเป็นส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลในขอบเขตที่กว้างขวาง โดยใช้แหล่งข้อมูลปริมาณมาก ใช้เวลาและทรัพยากรที่หลากหลาย รวมทั้งใช้เงินค่อนข้างสูง ซึ่งเหมาะกับหลักสูตรที่ต้องสนองตอบต่อสังคมในระดับกว้าง แต่หากเป็นการศึกษาข้อมูลในขอบเขตจำกัด เช่น หลักสูตรท้องถิ่น หรือในโรงเรียนหรือในชั้นเรียน จะเรียกว่าการศึกษาปัญหาเฉพาะ (Study of Specific Problems) (สังัด อุทรานันท์, 2532)

จึงสรุปได้ว่าการประเมินความต้องการที่จำเป็นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนคือ กระบวนการที่กว้างขวางแผนหลักสูตร ใช้เพื่อให้ได้สารสนเทศหลักฐานเกี่ยวกับความจำเป็นของหลักสูตรว่าชาติ สังคม หรือสถานศึกษา ควรจัดหลักสูตรอย่างไร และระบุให้ทราบว่าจำเป็นต้องจัดหลักสูตรแบบนี้หรือไม่ การจัดแบบนี้เป็นเรื่องที่ต้องการหรือไม่ เพื่อที่นักพัฒนาหลักสูตรจะได้นำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบหลักสูตร (Curriculum

Design) Oliva (2001) เสนอว่านักพัฒนาหลักสูตรควรสนใจหาความต้องการจำเป็นจาก 5 แหล่งดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นของนักเรียนทั่วไป (The needs of students in general)
2. ความต้องการจำเป็นของสังคม (The needs of society)
3. ความต้องการจำเป็นของนักเรียนเฉพาะคน (The needs of the particular students)
4. ความต้องการจำเป็นเฉพาะชุมชน (The needs of the particular community)
5. ความต้องการจำเป็นที่ได้จากเนื้อหา (The needs derived from the subject matter)

ความต้องการจำเป็นทั้ง 5 แหล่ง มีรายละเอียด ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นของนักเรียนทั่วไป (The needs of students in general) จำแนกเป็นสองประเภทคือ จำแนกตามระดับ (Levels) และประเภท (Types) ได้แก่

1) จำแนกตามระดับ ประกอบด้วย 6 ระดับ ดังนี้

(1) ระดับความเป็นมนุษย์ (Human)

หลักสูตรควรสะท้อนความต้องการของนักเรียนในฐานะที่เป็นสมาชิกของมนุษยชาติ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการมีสุขภาพที่ดี Franklin D. Roosevelt ระบุความต้องการที่จำเป็นของมนุษยชาติ ในสภาองเกรสในปี 1941 ที่ถูกเรียกว่า ความมีอิสระใน 4 ด้าน (Four Freedom) คือ 1) มีอิสรภาพจากความต้องการ 2) มีอิสรภาพจากความกลัว 3) มีอิสรภาพในการเลือกนับถือพระเจ้าตามความเชื่อของตนเอง 4) มีอิสรภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

การศึกษา ด้าน มนุษยวิทยา (Anthropology) จะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรรู้ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

(2) ระดับชาติ (National) ในระดับ

ชาตินักเรียนควรมีความสามารถในการคิด มีทักษะพื้นฐานที่ได้มาตรฐาน มีความรู้เพียงพอสำหรับการศึกษาต่อ มีความสามารถในการขับรถ ทักษะและ เป็นผู้บริโภคอย่างมีความรู้ และมีความรู้รอบตัว ความต้องการที่จำเป็นของ

ชาติมักจะเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและความก้าวหน้าของชาติ นอกจากนี้ควรคำนึงถึงความต้องการที่จำเป็นที่เปลี่ยนไปของเยาวชนมาประกอบด้วย เช่น คนหนุ่มสาวในปัจจุบันต้องการเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ เรียนรู้เพื่อที่จะรักษาแหล่งข้อมูลทางธรรมชาติที่ลดน้อยลง เรียนรู้ที่จะป้องกันสภาพแวดล้อม และเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งอนาคต

ผู้วางแผนหลักสูตรหรือนักพัฒนาหลักสูตรจึงควรเป็นผู้มีโลกทัศน์ที่กว้างและเป็นนักอ่านที่มีความรอบรู้

(3) ระดับภูมิภาค (Regional)

นักเรียนควรมีความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคที่ตนอาศัยอยู่ เช่น การเกษตร โรงงาน อุตสาหกรรมต่างๆ ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ และนอกเหนือจากความจำเป็นทั่วไปในระดับชาติ

(4) ระดับชุมชน (Community)

นักเรียนควรมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อที่นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนและเลือกที่จะอยู่ในชุมชนจะได้มีทักษะการดำรงชีพในชุมชน สามารถพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าขึ้น

(5) ระดับสถานศึกษา (School)

ความจำเป็นของนักเรียนที่สถานศึกษาควรจัด คือ การวิเคราะห์คะแนนทดสอบของนักเรียนว่าอ่อนในวิชาใดบ้างเพื่อจัดสอนซ่อมเสริมวิชาดังกล่าว เช่น ด้านการอ่าน (Remedial Reading) และวิชาคณิตศาสตร์

(6) ระดับปัจเจกบุคคล (Individual)

เป็นการตรวจสอบความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนในโรงเรียนเพื่อดูความเป็นไปได้ในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความต้องการที่จำเป็นแตกต่างจากผู้เรียน เช่น ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ นักเรียนพิการ เจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งมีความจำเป็นต้องได้รับการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนที่แตกต่างจากนักเรียนทั่วไป

2) จำแนกตามประเภท ประกอบด้วย 4 ประเภท ดังนี้

(1) ร่างกาย (Physical) ในเชิงชีววิทยา ความต้องการจำเป็นทางร่างกายของคนหนุ่ม

สาวในทุกวัฒนธรรมจะเหมือนกัน คือ จำเป็นต้องมีการเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การพักผ่อน การได้สารอาหารที่เหมาะสม การดูแลด้านสุขภาพ การมีความรู้เกี่ยวกับ เพศศึกษา การเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กสู่วัยรุ่น และการเป็นผู้ใหญ่หลังจบจากโรงเรียนหรือ ความพิการ เป็นต้น

(2) จิตวิทยาสังคม (Sociopsychological) เช่น ความต้องการความปลอดภัย ความเป็นเจ้าของ ความรัก ความสำเร็จ การมีงานทำ รวมทั้งการใส่ใจกับอารมณ์และจิตใจของ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ เด็กที่มีปัญหาด้านอารมณ์ เด็กที่เรียนช้า

นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องสามารถระบุความต้องการทางด้านจิตวิทยาสังคมของผู้เรียน และสามารถที่จะผนวกวิชาการที่จะสนองความจำเป็นด้านนี้เหล่านี้ไปสู่หลักสูตรให้ได้

(3) การศึกษา (Educational) นักวางแผนหลักสูตรมักจะตระหนักถึงความจำเป็นด้านนี้เป็นอันดับแรกอยู่แล้ว หลักสูตรจึงมุ่งจัดให้ผู้เรียนมีความรู้สามัญทั่วไป (General Education) ความรู้เชิงวิชาการ การศึกษาด้านอาชีพและการศึกษาเพื่อชีวิต แต่สิ่งที่นักพัฒนาหลักสูตรควรจะตระหนัก คือ ความต้องการจำเป็นด้านการศึกษาไม่ได้อยู่นอกบริบทของความ ต้องการจำเป็นของผู้เรียนและความต้องการจำเป็นของสังคม

(4) งานตามพัฒนาการของมนุษย์ (Developmental Task) Robert J. Havighurst ได้ให้ มโนทัศน์ ของคำว่า “Developmental Task” ไว้ว่า เป็นงานของมนุษย์ที่แต่ละบุคคลต้องทำให้สำเร็จ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในช่วงพัฒนาการของเขา หากบุคคลนั้นทำสำเร็จ เขาก็จะสามารถทำงานขั้นต่อไปได้ตามลำดับ

Havighurst ได้แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ เป็น 6 ช่วง คือ

- วัยทารกและวัยเด็ก อายุตั้งแต่แรกเกิดถึงประมาณ 6 ปี
- วัยเด็กตอนกลาง อายุประมาณ 6 – 12 ปี
- วัยรุ่น อายุประมาณ 12-18 ปี

- วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุประมาณ 18-30 ปี
- วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุประมาณ 30-60 ปี
- วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

งานตามพัฒนาการของมนุษย์อาจเป็นทั้งความจำเป็นส่วนบุคคล (Individual Needs) และความจำเป็นของสังคม (Societal Demands) ซึ่งเกิดขึ้นในขั้นใดขั้นหนึ่งของชีวิตและจะต้องได้รับการตอบสนองในขั้นนั้น ตัวอย่างเช่น ในช่วงวัยเด็กตอนกลาง เด็กจะต้องเรียนรู้การอยู่ การทำงานและการเล่น กับเด็กคนอื่นๆ และเมื่อถึงช่วงเป็นวัยรุ่น เด็กแต่ละคนจะต้องเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง มีอิสระ และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เป็นต้น นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อทำให้การพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับระดับความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนแต่ละวัย

Havighurst กล่าวว่า งานตามพัฒนาการของมนุษย์มีประโยชน์ต่อการศึกษา เนื่องจากเหตุผลสองประการ คือ *ประการที่หนึ่ง* งานตามพัฒนาการมนุษย์จะช่วยให้โรงเรียนนำไปกำหนดจุดประสงค์ทางการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม โดยการศึกษาอาจจะถูกมองว่าเป็นความต้องการของสังคมโดยผ่านโรงเรียนเพื่อช่วยให้เด็กแต่ละคนทำงานตามพัฒนาของตนเองให้แล้วเสร็จ *ประการที่สอง* คือ เป็นการกำหนดว่า เด็กควรเรียนอะไรหรือทำอะไรได้บ้างในแต่ละช่วงวัย เด็กควรทำอะไรได้ดีที่สุดตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย เพื่อสอนเด็กให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ

นักพัฒนาหลักสูตร นิยมกำหนดขอบเขตและจัดลำดับของเนื้อหาที่นักเรียนจำเป็นต้องเรียนในแต่ละระดับชั้นไว้ตามลำดับของพัฒนาการ เป็นเอกสารที่เรียกว่าแผนภูมิขอบเขตและลำดับเนื้อหา (a scope and sequence chart) เพื่อใช้ในการจัดหลักสูตร

2. ความต้องการจำเป็นของสังคม (The needs of society) จำแนกเป็นสองประเภทคือ จำแนกตามระดับ (Levels) และประเภท (Types) ได้แก่

1) **จำแนกตามระดับ (Levels)** ประกอบด้วย 4 ระดับดังนี้

(1) ระดับความเป็นมนุษย์ (Human)

มนุษย์ในฐานะที่เป็นเผ่าพันธุ์จะมีความต้องการเหมือนกันทุกคน นั่นก็คือต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและ ยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัย 4 ต้องการอากาศ การหลับนอน และเมื่อสังคมเจริญ และทันสมัยขึ้นมนุษย์ก็ยังมีความต้องการที่จะอยู่อย่างสงบสุข มีอิสระจากความต้องการ อิสระจากโรคภัยไข้เจ็บ และอิสระจากความกลัวต่างๆ เช่น ความกลัวจากภัยธรรมชาติ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด พายุหมุน น้ำท่วม และความแห้งแล้ง เป็นต้น ก็จะทำให้มนุษย์มีความต้องการที่จะเข้าใจและควบคุมพลังอำนาจของธรรมชาติ ดังนั้น ความต้องการหรือการเรียกร้องบางอย่างจึงเป็นเรื่องปกติที่มนุษย์มีติดตัวมา

(2) ระดับนานาชาติ (International)

ความจำเป็นในระดับนี้ ได้แก่ การเรียนภาษาต่างประเทศเพื่อใช้ในการตอบสนองความต้องการในการสื่อสารซึ่งกันและกัน เพื่อการค้าระหว่างประเทศ การร่วมแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างประเทศชาติ ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติต่างๆ ซึ่ง ความต้องการเรียนภาษาต่างประเทศจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นในสังคมโลกาภิวัตน์

นอกจากความจำเป็นด้านภาษา พลเมืองจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของประเทศต่างๆ ในโลก อันเนื่องจากในยุคนี้ ผลที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่ง จะมีผลกระทบสู่ประเทศอื่นๆ ด้วย เช่น สงครามในตะวันออกกลาง ผลกระทบคือ น้ำมันแพงขึ้น การเกิดภัยพิบัติจากธรรมชาติ ผลกระทบคือการหยุดชะงักของการส่งสินค้าเข้าและออก การล่มสลายของสหพันธรัฐโซเวียตรัสเซีย การก้าวขึ้นมามีชื่อเสียงของจีน การเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินนานาชาติ ตลอดจนการรวมตัวด้านเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่ม ASEAN ตัวอย่าง เหล่านี้เป็นปัญหาระหว่างชาติ ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องบรรจุลงในหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สู่ความเป็นนานาชาติได้

(3) ระดับชาติ (National)

นักพัฒนาหลักสูตรต้องสามารถระบุความต้องการที่จำเป็นของชาติได้อย่างชัดเจนจากการศึกษาวิจัย การตรวจสอบปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่ชาติได้เคยประสบมาแล้ว การวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลและพรรคการเมืองต่างๆ นอกจากนี้ยังควรรวบรวมข้อมูลเพื่อการคาดการณ์เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ที่ควรได้รับการพัฒนาส่งเสริมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของคนในชาติ ตลอดจนรองรับการแข่งขันที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

การจัดตั้งรัฐบาลขึ้นอยู่กับการมี การศึกษาของพลเมือง และการให้การศึกษากับพลเมือง เป็นภารกิจหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจะทำให้นักเรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับที่ได้มาตรฐาน ผ่านกระบวนการจัดหลักสูตรและการสอนของสถานศึกษาได้อย่างไรและ ลดปัญหาของเยาวชนในสังคมให้น้อยลงได้อย่างไร นักพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงสิ่งที่กล่าวมา

(4) ระดับชุมชน (Community)

นักพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรสถานศึกษาควรตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่อยู่ภายในธุรกิจและอุตสาหกรรมในชุมชนเป็นหลัก ควรรู้ว่าเศรษฐกิจของชุมชนกำลังอยู่กับที่ ถูกทำให้ตกต่ำหรือเฟื่องฟูหรือไม่ และควรสอดคล้องกับความต้องการที่จำเป็นของชุมชน ควรรู้ที่นักเรียนในชุมชนควรเรียนหรือได้รับการฝึกทักษะใดบ้างที่จะสนองต่อธุรกิจของชุมชน ตลอดจนการย้ายถิ่นของประชากรในชุมชน จากชนบทสู่เมือง หรือจากเมืองสู่ชนบท เพราะนั่นหมายถึงจำนวนนักเรียนที่ลดลงหรือเพิ่มขึ้นในสถานศึกษา หรือ การแต่งงานข้ามชาติของผู้หญิงในชุมชน การย้ายเสด็จในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง ความต้องการที่จำเป็นของประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นที่อาศัยของแรงงานอพยพ เป็นต้น

2) จำแนกตามประเภท (Types)

นักพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงความต้องการที่จำเป็นของสังคมตามประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้ เช่น

(1) ด้านการเมือง (Political)

(2) ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม
(Social)

- (3) ด้านเศรษฐกิจ (Economic)
- (4) ด้านการศึกษา (Educational)
- (5) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental)
- (6) ด้านความมั่นคงของประเทศ

(Defense)

- (7) ด้านสุขภาพ (Health)
- (8) ด้านคุณธรรมและจิตวิญญาณ

(Moral and Spiritual)

จากการศึกษาแหล่งที่มีของความต้องการที่จำเป็น พบว่ามีความพยายามที่หลากหลายและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาหลายปีเพื่อที่จะกำหนดความต้องการที่จำเป็นของสังคมภายใต้กรอบของกระบวนการทางสังคม (Social Processes) บทบาทหน้าที่ของสังคม การดำรงชีวิต กิจกรรมประจำวันและขนบธรรมเนียมของสังคม เพื่อให้ความต้องการจำเป็นของบุคคลเป็นความต้องการจำเป็นของสังคมด้วย เพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ตัวอย่างเช่น “การสร้างบ้าน Making a home” สามารถมองว่าเป็นความต้องการที่จำเป็นของบุคคลหรือมองว่าเป็นความต้องการของสังคมก็ได้ บุคคลมีความจำเป็นด้านทักษะในการสร้างบ้านในขณะเดียวกันสังคมก็มีความต้องการให้บุคคลสามารถสร้างบ้านได้ ความจำเป็นนี้จึงเป็นทั้งกระบวนการทางสังคมและบทบาทหน้าที่ของสังคม นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นที่จะต้องระบุความต้องการที่จำเป็นของบุคคลที่นำไปเกี่ยวข้องกับความต้องการทางสังคม เช่น หลักสูตรของ Virginia State ปี 1934 ได้กำหนดหลักสูตรตามกระบวนการชีวิตไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน ดังนี้

- การรักษาชีวิตและสุขภาพ
- การทำมาหากิน
- การสร้างบ้าน
- การแสดงออกด้านความเชื่อทางศาสนา

ศาสนา

- ความพึงพอใจสำหรับความต้องการด้านความงาม
- การเรียนรู้ทางด้านความปลอดภัย

- การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของสังคมและชุมชน

- การมีส่วนร่วมทางกิจกรรมบันเทิง

มลรัฐ Wisconsin ได้กำหนดภาระหน้าที่ของประชาชนที่ควรใส่ไว้ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสังคม ดังนี้

- การรักษาสุขภาพพลานามัยของ

ประชากร

- การจัดเตรียมเครื่องป้องกันภัยและ

ประกันการเกิดสงคราม

- การอนุรักษ์และการใช้แหล่ง

ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด

- จัดเตรียมสำหรับโอกาสของ

ประชาชนในการทำมาหากิน

- ยกระดับการศึกษาแก่เยาวชน

- การจัดเตรียมแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

และการรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งพักผ่อนดังกล่าว

- การมีจิตใจที่ดีงาม

- ความสามัคคีของคนในสังคม

- ความกลมกลืนระหว่างความเชื่อและ

ความปรารถนา

3. ความต้องการที่จำเป็นของเนื้อหาวิชา (Needs Derived from the Subject Matter)

จุดประสงค์ของหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาเนื้อหาที่จำเป็นต้องนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื้อหาเหล่านั้นจะถูกนำมาจัดทำเป็น “โครงสร้างของวิชา” (Structure of Subject) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันอย่างมีความหมายของ “ความคิดพื้นฐาน” (Basic Ideas) หรือ “หลักการเบื้องต้น” (Fundamental Principles) และยังเป็นสิ่งที่แสดงขอบข่ายและลำดับเนื้อหาของแต่ละรายวิชาว่า สิ่งต่างๆ มีความสัมพันธ์กันได้อย่างไร โครงสร้างของวิชายังเป็นสิ่งที่บอกให้ทราบอีกว่านักเรียนจะต้องเรียนเนื้อหาตามรายการที่ได้เรียงลำดับไว้ตามเวลาที่กำหนด ถึงจะถือว่ามีความรอบรู้ในวิชานั้นๆ การจัดโครงสร้างของเนื้อหาจะจัดลำดับจากง่ายไปยากหรือเพิ่มซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ เช่น ในวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และไวยากรณ์

ส่วนวิชาสังคมศึกษาจะเริ่มจากสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับเด็ก เช่น บ้านและโรงเรียน และขยายต่อไปถึงชุมชน ชาติ และโลก หรือโดยคำนึงถึงหลักการทางจิตวิทยา เช่น โครงการศึกษาอาชีพที่เริ่มจากความสนใจของผู้เรียน จากสิ่งที่ใกล้และนำไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลออกไป

จากที่กล่าวข้างต้น อาจพิจารณาได้ว่าเนื้อหา รายวิชาเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นองค์ประกอบหนึ่งของ หลักสูตร และสิ่งที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงอีก คือ **การเปลี่ยนแปลงของความรู้ในศาสตร์ต่างๆ (Changes in the Disciplines)** โดยในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี 1950 มีการเกิดขึ้นของคณิตศาสตร์แนวใหม่ วิทยาศาสตร์แนวใหม่ ภาษาแนวใหม่ และการพัฒนาการสอนภาษาแบบ Audio-lingual ที่กว้างขวางมากขึ้น และต่อมาอีก 10 ปี มีการจัดโครงสร้างวิชาชีววิทยาใหม่เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มน้ำเงิน กลุ่มเขียว และกลุ่มเหลือง ที่พัฒนาโดย Biological Sciences Curriculum Study (BSCS) แต่ละกลุ่มจะมี จุดเน้นของการจัดระบบหลักๆ ที่ต่างกันออกไป กลุ่มสีเขียวนั้นเป็นกลุ่มของเนื้อหาที่ง่ายที่สุดใน 3 กลุ่ม เช่น Evolution, Ecology ส่วนกลุ่มสีน้ำเงิน เป็นกลุ่มที่ยากที่สุด เช่น Biochemistry, Physiology และกลุ่มสีเหลืองจะเป็น Genetics, Development of Organism เป็นต้น

เนื้อหาในหลักสูตรฟิสิกส์ระดับโรงเรียนมัธยมตอนปลายก็มีการจัดกลุ่มใหม่เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) จักรวาล ซึ่งรวมเวลา อวกาศ สสาร การเคลื่อนที่ 2) ทัศนศาสตร์และคลื่น 3) เครื่องกล ซึ่งรวมถึง Dynamics, Momentum, Energy, Law of Conservation และ 4) ไฟฟ้า แม่เหล็ก และโครงสร้างของอะตอม

หลักสูตรภาษาต่างประเทศเองก็มีการเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์และลำดับของเนื้อหา เช่น มโนทัศน์เรื่องเอกพจน์ต้องถูกนำเสนอก่อนพหูพจน์ กริยาปรกติต้องก่อนกริยาช่วย สรรพนามบุรุษที่ 1 ต้องก่อนบุรุษอื่น ประโยค Present tense ต้องมาก่อน Tense อื่น

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการกำหนดวัตถุประสงค์ ทักษะ ความสามารถขั้นต่ำและมาตรฐานในแต่ละวิชา (Performance Objectives/Standards) ขึ้นในหลายรัฐของอเมริกา

การทำการประเมินความต้องการที่จำเป็น (Conducting a Needs Assessment)

คำนิยามที่ง่ายที่สุดของ Curriculum Needs Assessment คือ กระบวนการกำหนดสิ่งที่จำเป็นต้องบรรจุลงในหลักสูตร ซึ่งผู้กำหนดคือคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร (Oliva, 2001) นอกจากนี้ Fenwick W. English and Roger A Kaufman ได้เสนอความหมายของคำว่า Needs Assessment ไว้หลายความหมาย ดังต่อไปนี้

1. เป็นกระบวนการกำหนดผลสุดท้ายของความต้องการเพื่อให้ทราบว่าต้องการอะไร แล้วนำไปพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นลำดับขั้นสู่สิ่งที่ต้องการ

2. เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ปัญญา เพื่อบอกให้รู้ว่า โรงเรียน ชาติ สังคม ควรเป็นอย่างไร การประเมินความต้องการที่จำเป็นไม่ใช่ในวัฏกรรมหลักสูตร แต่เป็นวิธีการกำหนดว่าวัฏกรรมนั้นมีความจำเป็น หรือเป็นที่ต้องการหรือไม่

3. เป็นกระบวนการเชิงประจักษ์ (Empirical Process) สำหรับกำหนดผลลัพธ์ของการศึกษา โดยเป็นการกำหนดชุดของเกณฑ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และการเปรียบเทียบ ว่าสิ่งที่ทำใกล้เคียงผลลัพธ์หรือไม่ และมากน้อยแค่ไหน

4. เป็นกระบวนการตรวจสอบความตรง (Validity) ของ วัตถุประสงค์ กับข้อสอบมาตรฐาน (Standardized Test) และข้อสอบอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced Tests) ว่าข้อสอบเหล่านั้นมีความเหมาะสมตรงกับบริบทหรือเงื่อนไขที่ใช้อยู่หรือไม่

5. เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล (ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา) โดยการเลือกใช้วิธีการหลายๆ วิธี เพื่อให้ได้หลักสูตรที่แก้ปัญหาได้ และทุกส่วนของหลักสูตรมีความสมเหตุสมผล

6. เป็นเครื่องมือในการลดช่องว่างของผลลัพธ์ ปัจจุบันกับผลลัพธ์ที่คาดหวัง จัดลำดับความสำคัญของการความต้องการที่จำเป็น และนำอันดับที่สำคัญแรกๆ มาพัฒนาหลักสูตรและบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การประเมินความต้องการที่จำเป็น มีวัตถุประสงค์ในการทำที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) เพื่อ

กำหนดความต้องการที่จำเป็นของผู้เรียนที่ไม่ได้พบในหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ 2) ทำให้เกิดการทบทวนหลักสูตรเพื่อเติมเต็มความต้องการจำเป็นที่ไม่พบในหลักสูตรให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และ 3) เพื่อกำหนดหรือค้นหาสิ่งที่ทำให้นักเรียนไม่สามารถเรียนได้ตามหลักสูตร นักเรียนต้องการความช่วยเหลืออะไรเพื่อให้สามารถเรียนได้ตามหลักสูตร

ช่วงเวลาในการประเมินความต้องการที่จำเป็น

หลักสูตรซึ่งใช้เป็นข้อกำหนด แผน และแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนของชาติมีความสมบูรณ์มากที่สุดประกอบกับความต้องการที่จำเป็นของผู้เรียน สังคม และเนื้อหาวิชาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การประเมินความต้องการที่จำเป็นจึงไม่ใช่การศึกษาเพียงครั้งเดียวในตอนแรกของการสร้างหลักสูตรอย่างที่เคยเข้าใจกัน การประเมินความต้องการที่จำเป็นควรต้องทำต่อเนื่องและควรทำทุก 5 ปี และปรับปรุงเล็กน้อยให้ทันสมัยทุกปี (Oliva, 2001, English and Kaufman, 1975) โดยทำได้ตามลำดับดังนี้

1. ก่อนกำหนดจุดด้อยของหลักสูตร
2. หลังกำหนดจุดด้อยของหลักสูตร
3. หลังการประเมินการสอน
4. หลังการประเมินหลักสูตร

แนวการประเมินความต้องการที่จำเป็น

English and Kaufman พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการเวลา 6 เดือนถึง 2 ปีสำหรับทำให้การประเมินความต้องการจำเป็นครบสมบูรณ์ และไม่ว่าโรงเรียนที่ทำการประเมินความต้องการที่จำเป็นอย่างครบสมบูรณ์ บางโรงเรียนก็ใช้เพียงการสำรวจความพึงพอใจเท่านั้น แต่บางโรงเรียนก็ศึกษาข้อมูลรอบด้าน ซึ่งต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแนวการประเมินความต้องการที่จำเป็น

1. การหาความต้องการที่จำเป็นตามการรับรู้ (Perceived Needs Approach)

การหาความต้องการที่จำเป็นตามการรับรู้เป็นการสำรวจความต้องการที่จำเป็นของผู้เรียนตามการรับรู้ของ ครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง และนิยมถามผู้ปกครองด้วยคำถามเหล่านี้

- คุณอยากทราบหรือไม่ว่าบุตรของคุณทำอะไรหรือเรียนอะไรบ้างในโรงเรียน

- บุตรของคุณพบปัญหาหรือความยุ่งยากใดบ้างระหว่างอยู่ในโรงเรียน ถ้ามีกรุณาอธิบาย

- เนื้อหาวิชา โครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรใดบ้างที่คุณคิดว่าโรงเรียนควรนำมาสอนหรือบรรจุไว้ในหลักสูตรหรือหลักสูตรปัจจุบันยังไม่ได้ดำเนินการ

- คุณมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างที่จะให้โรงเรียนนำไปใช้สำหรับการปรับปรุงหลักสูตร

- คุณพึงพอใจกับเนื้อหาหรือหลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้กับบุตรของคุณหรือไม่หรือมีส่วนใดบ้างที่ยังไม่พึงพอใจ กรุณาระบุและให้เหตุผล

ครูและผู้เรียนอาจถูกถามคำถามเดียวกันกับที่ถามผู้ปกครองเพื่อให้โรงเรียนรับรู้ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรได้ตรงตามความต้องการ การหาความต้องการที่จำเป็นตามการรับรู้เป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ไม่ยุ่งยาก ประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น และยังเป็นช่องทางที่ช่วยให้ผู้ปกครองได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียน จึงเป็นแนวทางของมวลชนสัมพันธ์ที่ได้ผลแนวทางหนึ่ง

แต่ในอีกด้านหนึ่งการหาความต้องการที่จำเป็นตามการรับรู้ก็มีข้อจำกัด คือข้อมูลที่ได้จะมีลักษณะเป็นความคิดเห็น ความต้องการส่วนตัว ซึ่งอาจต่างจากข้อเท็จจริงและความต้องการจำเป็นที่ระบุไว้ในจุดประสงค์ของหลักสูตร นักพัฒนาหลักสูตรจึงควรเก็บข้อมูลด้วยวิธีการอื่นเพิ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลจากหลายแหล่ง

2. การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ควรเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น รายงานผลการเรียน (Student Records) ข้อมูลเกี่ยวกับเขตพื้นที่การศึกษา การสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน ครูและผู้ปกครอง การสังเกตการณ์สอน การสำรวจประสิทธิภาพของสื่อการสอน การประเมินหลักสูตร ผลการประเมินขององค์กรภายนอกและอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น สมศ. ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมและมาจากหลายแหล่ง จะช่วยในการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของหลักสูตร การเลือกสาขาและวิชาเรียนสำหรับนักเรียน

ตลอดจนให้นำข้อมูลสำคัญและมีประโยชน์ต่อหลักสูตรใหม่ที่จะปรับปรุง

ขั้นตอนในการดำเนินการประเมินความต้องการที่จำเป็น (Steps in Conducting a Needs Assessment)

English and Kaufman ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรายละเอียดของแผนสำหรับดำเนินการศึกษาความต้องการที่จำเป็น แผนโดยทั่วไปประกอบด้วย 14 ขั้นตอน และ 7 ขั้นตอนหลังจากการศึกษาความต้องการที่จำเป็น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนโดยทั่วไปของการศึกษาความต้องการที่จำเป็น (Generic Steps of Needs Assessment)

1. การจัดทำแผน เพื่อให้ได้วิธีการและผลที่คาดหวัง (Planning to plan: charting means and end) ประกอบด้วยการตัดสินใจเกี่ยวกับกรอบเวลาการทำงาน ตารางการทำงาน งบประมาณหรือทรัพยากรที่จำเป็น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คณะทำงานและอื่น ๆ

2. การกำหนดเป้าหมาย (Goal derivation) เป็นการสรรหา บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเพื่อมาร่วมกำหนดเป้าหมายหรือผลลัพธ์ของการศึกษาที่บุคคลเหล่านั้นคิดว่าจำเป็น

3. หาความตรงของเป้าหมาย (Goal validation) โดยสอบถามความคิดเห็นจากประชาชนทั้งที่เป็นนักการศึกษาและมิใช่นักการศึกษา ถึงความเหมาะสมของเป้าหมาย

4. การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย (Goal prioritization) โดยนำเป้าหมายมาให้ นักเรียนหรือนักการศึกษาจำนวนมากและกรรมการโรงเรียน จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย

5. การแปลเป้าหมายเป็นวัตถุประสงค์หรือตัวชี้วัดที่สามารถวัดได้ (Goal translation)

6. การหาความตรงของวัตถุประสงค์หรือตัวชี้วัดที่สามารถวัดได้ (Validation of performance objectives) เพื่อดูว่าวัตถุประสงค์หรือตัวชี้วัดที่แปลมานั้นสอดคล้องกับเป้าหมายมากน้อยเพียงใดและทุกข้อยังมีความจำเป็นอยู่หรือไม่

7. การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายใหม่ (Goal reprioritization) เพื่อทบทวนลำดับความสำคัญของเป้าหมายซ้ำอีก หากเห็นว่าจำเป็น โดยดำเนินการขั้นที่ 2 และ 3 ซ้ำแต่เปลี่ยนกลุ่มตัวอย่าง

8. จัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์ที่มุ่งอนาคต (Futuristic input in goal ranking) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในการขอฉันทามติจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับทิศทางอนาคตและลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์ที่มุ่งอนาคต

9. จัดลำดับเป้าหมายใหม่ (Rerank goals) เป้าหมายถูกจัดลำดับใหม่โดยใช้การวิจัยและเทคนิคเดลฟาย หรือเทคนิคการทำนายต่างๆ

10. เลือกเครื่องมือทดสอบหรือยุทธศาสตร์การประเมินสำหรับประเมินภาวะปัจจุบัน (Select testing instruments or evaluative strategies for assessing the current state) เป็นการเลือกเครื่องมือสำหรับทดสอบวิธีการทดสอบ สร้างข้อสอบและการบริหารจัดการเพื่อค้นหาระดับความสามารถหรือระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่เป็นปัจจุบัน สำหรับพิจารณาว่านักเรียนมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่พึงพอใจหรือไม่

11. นำเสนอข้อมูล (Collate data gathered) สืบเนื่องจากการประเมินความต้องการที่จำเป็น คือ การศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความแตกต่างของความสามารถปัจจุบันกับความสามารถที่คาดหวัง หรือความแตกต่างของเกณฑ์ 2 ชุด เพื่อให้ทราบช่องว่างของปัจจุบันกับความคาดหวัง ดังนั้นข้อมูลที่ได้อาจเสนอในลักษณะของตาราง (Charts) เส้นกราฟ และอื่น ๆ”

12. เขียนความคาดหวังที่เป็นความต้องการที่จำเป็น (Develop initial gap or “need statements”) โดยเขียนเป็นข้อๆ หรือเป็นรายการของสิ่งที่จำเป็นเรียงลำดับตามความสำคัญและเขียนทั้งสิ่งที่คาดหวังและสิ่งที่สามารถทำได้

13. จัดพิมพ์ความคาดหวังที่เป็นความต้องการจำเป็นที่ได้จากข้อ 12 (Publish list of gap statements)

English and Kaufman ให้ความเห็นว่าในขั้นที่ 1 ถึง 9 ให้ทำซ้ำเป็นรอบๆ และ ขั้นที่ 10 เป็นต้นมาถึง 14 ให้ทำอย่างต่อเนื่อง

Post – Needs – Assessment Steps ขั้นตอน หลังจากการศึกษาความต้องการที่จำเป็น

1. Interpolate gaps by program and level คือ การออกแบบ จัดทำหลักสูตรหรือโครงการที่สอดคล้องกับความคาดหวังเพื่อที่จะทำให้ความคาดหวังที่เป็นความจำเป็นที่ได้ศึกษาไว้ในขั้นตอนทั่วไปเกิดขึ้นมากที่สุด

2. Conduct diagnostic/planning sessions to develop implementation strategies to meet identified needs คือ การพัฒนายุทธวิธีหรือนำหลักสูตรหรือโครงการที่ได้ออกแบบไว้ไปปฏิบัติเพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตรงตามความต้องการมากที่สุด เพราะอาจมีแนวทางการใช้หลักสูตรได้หลายแนวทาง กลุ่มผู้รับผิดชอบหลักสูตรจึงควรพยายามหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุด และมีความคิดเห็นแตกต่างกันน้อยที่สุด

3. Budget for implementation strategies คือ การกำหนดงบประมาณ โดยคำนวณงบประมาณและคุณค่าของยุทธวิธีที่เลือกนำไปใช้

4. Fund strategies คือ ยุทธวิธีหาทุน ซึ่งขึ้นอยู่กับงบประมาณ หรือทุนที่จะหามาได้

5. Implement strategies คือ ยุทธวิธีการนำไปใช้ เป็นการใช้อยุทธวิธีการทำงานที่มีอยู่ หรือไม่ก็ใช้อยุทธวิธีใหม่

6. Reassess gap via feedback คือ การประเมินความคิดเห็น โดยการสะท้อนผลการดำเนินงานและรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้าน เพื่อพิจารณาว่าผลลัพธ์เป็นไปตามความคาดหวังมากน้อยเพียงไร และจัดทำข้อสรุป

7. Repeat steps of needs assessment process ทำซ้ำในกระบวนการศึกษาความต้องการที่จำเป็นเพื่อหาความต้องการจำเป็นใหม่

English and Kaufman กล่าวว่าขั้นตอนทั้งหมดเป็นวิธีการศึกษาความต้องการจำเป็นที่รวมเป้าหมายวัตถุประสงค์ วิธีการปฏิบัติ ระยะเวลาของการนำไปใช้ และการประเมินผลไว้ด้วยกัน

การศึกษาความต้องการที่จำเป็น เป็น กระบวนการที่ต้องใช้เวลา ใช้ข้อคิดเห็นจากคนหลายกลุ่ม

และแหล่งวัสดุอย่างเพียงพอ เพื่อค้นพบความต้องการที่ไม่เหมาะสมของผู้เรียนในการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตร

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมุมมองการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน สุริมล ว่องวานิช (2550) ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นของนักประเมินทางการศึกษาหรือทางสังคมว่าจำแนกเป็น 2 กลุ่มคือ *กลุ่มหนึ่ง* มองความต้องการจำเป็น คือ ความแตกต่าง (discrepancy) *กลุ่มที่สอง* มองเป็น ประโยชน์ที่ได้รับ (benefits) จึงนำมาสู่โมเดล 2 แบบคือ

1. โมเดลที่นิยามความต้องการจำเป็น เป็น ความแตกต่าง (Discrepancy) หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังกับสิ่งที่ป็นจริง นักคิดในกลุ่มนี้ได้แก่ Kaufman&English (1981), Witkin (1984) หรือความต้องการที่จำเป็นคือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นหากไม่ได้รับสิ่งที่จำเป็น นักคิดในกลุ่มนี้ได้แก่ Scriven & Roth (1968) ข้อจำกัดของโมเดลนี้คือ เกณฑ์มาตรฐานที่บอกความพอดีหรือความพอใจของสภาพที่มุ่งหวัง เนื่องจากยังไม่สามารถกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน หรือระดับปกติวิสัยได้ นิยามของโมเดลนี้จะเสนอในลักษณะของการสะท้อนปัญหา เช่น นักเรียนมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

2. โมเดลที่นิยามความต้องการจำเป็น ว่าเป็น การแก้ปัญหาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ที่ต้องการ จึงเป็นทั้งการสะท้อนปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ปัญหา (Means) นักคิดในกลุ่มนี้ได้แก่ Scriven (1991) เช่นนักเรียนจำเป็นต้องได้รับสารอาหารโดยการบริโภคอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ จะสะท้อนแนวการปฏิบัติมากกว่าการเขียนในโมเดลที่หนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีมุมมองของการวิจัยประเมินความต้องการที่ได้เสนอขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ความต้องการที่จำเป็น ลำดับความสำคัญสาเหตุและทางเลือกในการนำไปใช้แก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุความคาดหวัง ดังที่เสนอในตาราง

ตารางที่ 2 แสดงขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการ

ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการ	วิธีการ
1. การระบุความต้องการจำเป็น	1.1 ผลการวิจัย 1.2 ตัวบ่งชี้ 1.3 แบบสอบถาม 1.4 สัมภาษณ์ 1.5 สังเกต 1.6 สนทนากลุ่มแบบเจาะจง 1.7 กลุ่มสมมติ 1.8 เสียจากภาพ 1.9 ประชาพิจารณ์ 1.10 แผนที่โน้ตค้น 1.11 เดลฟาย
2. การจัดลำดับความต้องการจำเป็น	2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ย 2.2 มาตรฐานค่า 2.3 กำหนดน้ำหนักรายคู่ 2.4 การเรียงลำดับด้วยการัด 2.5 ดัชนีต่างๆ 2.6 การวิเคราะห์เมทริกซ์ 2.7 กระบวนการ AHP
3. การวิเคราะห์สาเหตุ	3.1 การวิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลว 3.2 การวิเคราะห์แผนภูมิแกงปลา 3.3 การวิเคราะห์ลีสเรล 3.4 วิธีการของ ขั้นตอนที่ 1 การระบุ
4. การกำหนดทางเลือก	4.1 วงล้ออนาคต 4.2 การวิเคราะห์อรรถประโยชน์ พหุลักษณะ 4.3 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลที่ตามมา 4.4 อนาคตภาพ 4.5 กระบวนการ AHP 4.6 วิธีการของขั้นตอนที่ 1 การระบุ

เอกสารอ้างอิง

สัจด์ อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วงเดือนการพิมพ์.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

อัญชลี สารรัตน์. (2547). **การประเมินหลักสูตร**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Eisner, Elliot W. (2002). The Kind of school we need. **Phi Delta Kappan**. 83(8), 576-583.

Kaufman, Roger A. (1983). Needs Assessment In Fenwick, W. English. (Ed)., **Fundamental Curriculum Decision**: 1983 Yearbook. Alexandria, Va.: Association for Supervision and Curriculum Development.

Oliva, Peter F. (2001). **Developing the curriculum**. 5thed. New York: Longman.